

Év eleji felmérés

Apáczai Csere János

A híres magyar tanár, filozófus, pedagógiai író 1625-ben Apácán született. Elemi iskolába szülőfalujában járt, majd Kolozsváron folytatta középiskolai tanulmányait. 1643-tól a gyulafehérvári főiskola hallgatója lett. A tehetséges fiatalember a református egyház ösztöndíjasaként 1648-tól hollandiai egyetemeken tanulhatott. Teológiából 1651-ben tett doktori szigorlatot, amelynek témája az első ember bűnbeesése volt.

Ebben az évben vette feleségül Aletta van der Maet, aki egy jómódú holland polgár lánya volt. Sajnos rövid ideig élhettek együtt, mert Apáczai Csere János nagyon fiatalon, 34 éves korában tüdőbajban elhunyt. Nemsokára felesége és kislánya is követte őt. Áprily Lajos *Tavasza házsongárdi temetőben* című versének fájdalmasan szép sorában írja: „Gyámoltalan nő – szól a régi fáma – urát keresve ment utána...”.

A rövid életű Apáczai Csere János szellemi hagyatékából ma is táplálkozunk. 1653-ban még Utrechtben jelentette meg az első nemzeti nyelvű enciklopédiát *Magyar enciklopédia* címmel. Ennek címlapjára a következőket írta: „minden igaz és hasznos bölcsességet össze kívánt gyűjteni, rendszerbe foglalni, és magyar nyelven mindenki használatára bocsátani”. Könyvében természettudományos, matematikai, bölcséleti kérdésekkel és „csinálmányokkal” foglalkozott, amelyek tárgyalásakor magyar szakkifejezéseket használt. A csinálmány szó fogalmát Apáczai a következőképpen határozta meg: „...olyan dolog, mellyel a természeti dolog az ember szükségére a mesterség által jobban alkalmaztatik el”. 1654-ben Erdélybe költözött, mivel II. Rákóczi György fejedelem a gyulafehérvári kollégium tanárává nevezte ki. Itt jelentette meg a még Hollandiában írt *Magyar logikácska* című munkáját, mely az első magyar logikai rendszerezés. Könyvét a gyermek I. Rákóczi Ferencnek ajánlotta, ezért „szép, könnyű és többnyire gyermeki példákkal” élt. E kis tankönyv függelékének a *Tanács* címet adta. Ez Apáczai talán legszebb írása, nevelői hitvallásának hordozója. Forrással Joachim Fortius (1479 körül–1536) *A tanulás módjáról* című művét használta, melyet teljesen szabadon dolgozott át. Az általa választott párbeszédes forma még inkább növelte eredetiségét. A *Tanácsban* Apáczai a csüggedő diákot buzdítja tanulásra, megcsillantva előtte a fáradságos munka gyümölcsét, a tudás örömeinek semmi máshoz sem hasonlítható érzését. Felvilágosítást kívánt nyújtani neki a tanulásra való felkészülés, a módszer és a tudományos anyag tekintetében. Célja volt a gyengeség, a kishitűség eloszlatása. Arra akarta ösztönözni a diákságot, hogy nézzenek szembe a nehézségekkel, alkotásnak maradandó műveket.

1656-ban Apáczait már Kolozsváron találjuk. A fejedelem ide helyeztette át, mert haladó gondolataival kivívta az uralkodó körök haragját. Tanítványai közül sokan követték őt. Kolozsvári beköszöntőjében az „iskolák fölöttébb szükséges voltáról” beszélt. Azt vallotta, hogy az iskola nem téglafal és berendezések összessége, hanem „tanítók és tanulók rendezett társulása, akik az emberi életkörülmények szempontjából hasznos és szükséges ismereteket tanulnak”. Apáczai Csere János ilyen iskolát teremtett. Életműve kiteljesedésében korai halála akadályozta meg.

1. Írd le Apáczai Csere János adatait az olvasottak alapján!

Születési helye és ideje: _____

Felesége neve és származása: _____

Apáczai foglalkozása: _____

Elhalálkozásának helye, ideje és oka: _____

	10
--	----

2. Másold le a szövegből a tanulmányairól szóló információkat! (Hol és milyen iskolákat végzett?)

	8
--	---

3. Sorold fel a szövegben említett Apáczai-művek címét!

	3
--	---

4. Magyarázd meg a saját szavaiddal, mit értett Apáczai a „csinálmány” szón!

	2
--	---

5. Válaszolj a *Tanács* című írásával kapcsolatos kérdésekre!

Apáczai melyik művének a függeléke? _____

Kinek ajánlotta ezt a művet? _____

Kinek melyik művét használta forrásul? _____

Milyen formában írta? _____

Kiknek írta? _____

Mi volt a célja a mű megírásával? _____

	8
--	---

6. Milyen hitvallást fogalmazott meg Apáczai a kolozsvári beköszöntőjében?

	4
--	---

7. Írd a megadott ország-, illetve helységnév mellé, hogy Apáczai Csere János életének milyen kiemelt eseménye(i) kapcsolódik hozzá!

középiskolai tanulmányok, főiskolai hallgató, egyetemi diák, doktorátus, nősülés, a Magyar enciklopédia megjelenése, a kollégium tanára, a Magyar logikácska megírása

Kolozsvár: _____

Gyulafehérvár: _____

Hollandia: _____

Utrecht: _____

	8
--	---

8. Ki melyik művében állít emléket a fiatalon elhunyt Apáczai Csere Jánosnak és családjának?

_____:

	2
--	---

Összesen:	45
-----------	----